

OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ
UNDERSVINGS- OCH KULTURMINISTERIET

Opetus ja kulttuuriministeriön puheenvuoro

Yleisten kirjastojen neuvoston – kokous (1/2023)

26.4.2023

Mitro Kaurinkoski, asiantuntija
opetus- ja kulttuuriministeriö

Aiheet

- 1) OKM:n ajankohtaisia kulttuuripoliittisia puheenvuoroja**
- 2) Muuta ajankohtaista**
  - **Sivistyshallinto 2030 – muutosohjelma**
  - **Valtionavustus vangeille järjestettäviin kirjastopalveluihin**
  - **Tekijänoikeuslain uudistus**
  - **Eettinen ohjeisto taide- ja kulttuurialalle**

OKM:n ajankohtaisia kulttuuripoliittisia puheenvuoroja

- Opetus- ja kulttuuriministeriön virkanäkemys tulevan hallituskauden valinnoista
(15.2.2023)
- Valtioneuvoston periaatepäätös kulttuuriperintöstrategiasta
(23.2.2023)
- Sivistyskatsaus 2023
(20.1.2023)
- Ministeriöiden tulevaisuuskatsaus 2022:
Yhteiskunnan tila ja päätöksiä vaativat kysymykset
(12.9.2022)
- Kulttuurin ja liikunnan hyvinvointivaikutukset osaksi päätöksenteko- ja ohjausjärjestelmää
(21.3.2023)

Opetus- ja kulttuuriministeriön virkanäkemys tulevan hallituskauden valinnoista (15.2.2023)

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164635>

1. Sivistys ja talouskasvu

- Koulutukseen ja koulutustason kasvattamista
- **Tekijöiden ja kääntäjien oikeus lainauskorvaukseen** tulisi saattaa koskemaan myös kirjastoissa tapahtuvaa **e-kirjojen ja e-äänikirjojen lainausta**. Lainauskorvaus tulee nostaa pohjoismaiselle tasolle

2. Perustaidot ja tuki

- Oppimistulosten lasku pysäytetään lisäämällä opetustuntimäärää sekä kohdennetuilla toimilla
- Perustaitojen oppimiseen panostetaan: aikuisille perustetaan Perustaito-ohjelma
- Sivistyksellisten perusoikeuksien yhdenvertainen toteutuminen turvataan maan kaikissa osissa ja molemmilla kansalliskielillä

3. Hyvinvointia ja osallisuutta

- toimenpiteitä lapsille ja nuorille
- vahva kansalaisyhteiskunta, eriytymistä ehkäistään
- kunnat tärkeitä kulttuuripalvelujen järjestäjiä, vaihtelevat resurssit
- kirjastolaitos
  - kattaa koko maan ja peruspalvelut maksuttomia
  - kaikkien käytettävissä ja saavutettavissa tuki kirjastoautojen hankintaan tulee palauttaa e-aineistojen yhdenvertaista saatavuutta tulee turvata kuntien yhteisen e-kirjaston toimeenpanossa
  - roolia koko väestöön kohdistuvassa lukutaitotyön edistämisessä vahvistetaan Kansallisen lukutaitostrategia 2030 linjausten mukaisesti

4. Rakenteet ja rahoitus

Taiteen ja kulttuurin rahoitus nostetaan yhteen prosenttiin valtion kaikista talousarvioesityksen menoista (talousarvioesityksen luvussa 29.80)

OKM:n hallinnonalan virastorakennetta uudistetaan

- nykyisten 11 viraston sijasta koostuisi 5 kokonaisuudesta:
  - 1) Kasvatus, koulutus ja kieli, 2) Kulttuuriperintö
  - 3) **Kirjasto ja arkisto**, 4) Tiede sekä 5) Taide

Kuntien erot kulttuuritoiminnan järjestämisessä ovat suuria

- tarvitaan kohdennettua toimintaa ja rahoitusta kulttuuripalveluiden yhdenvertaisen saatavuuden turvaamiseksi
- osalla kunnista alkaa olla vaikeuksia selviytyä **lakisääteisistä tehtävistä**

Aineistojen lainaustoiminnan lisäksi kirjastotiloilla on suuri merkitys julkisina ja kaikkien käytettävissä olevina kulttuuritiloina

Kulttuurin edistäminen hallituskaudella 2023- 2027 (8.2.2023)

OKM:n kulttuuri- ja taidepolitiikan osaston ehdotukset hallituskaudella tarjoavat virkamiespuheenvuoroa laajemman ja yksityiskohtaisemman kattauksen kulttuurialalta.

Määrärahaesityksiä:

- *Kirjastoautojen hankintaan 1 milj. euroa v. 2026 ja 2027*
- *Monikielisen kirjaston toimintaan parantamaan monikielisten lasten ja perheiden lukutaitoa 0,25 milj. euroa v. 2024, pysyvä*

Sivistyskatsaus 2023

(20.1.2023)

<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164564>

- OKM julkaisi ensimmäisen *Sivistyskatsauksen*.
- Laatinut: Aleksi Kalenius, OKM, Kansliapäällikön esikunta
- Tilastolähteisiin pohjaavat laajat kaaret luovat kokonaiskuva ministeriön hallinnonalan kehityksestä viime vuosikymmenten ajalta.
- 1990-luvulta alkanutta viimeisintä vaihetta leimaavia piirteitä ovat:
  - oppimistulosten heikkeneminen
  - suomalaisten koulutustason nousun pysähtyminen
  - julkisten sivistyspanostusten hidas lasku.

Yleiset kirjastot sivistyskatsauksessa

- Kokoelmat ja lainaajamäärät kasvoivat 1960-luvulta 1990-luvun alkuun.
- Rahoitus laski voimakkaasti 1990-luvulla ja resurssitason lasku näkyy erityisesti kirjastojen kirja- ja muiden aineistohankintojen voimakkaana pienenemisenä.
- Lainastoiminta on vähentynyt huomattavasti vuoden 2006 jälkeen, samalla kun kirjastojen kirjakokoelma on supistunut.
- 2020-luvun alkuun mennessä lainaajien osuus väestöstä on laskenut puolesta kolmannekseen.
- Kirjastojen käyttö on vähentynyt erityisesti nuorissa ikäryhmissä.

Keskustelua kirjastosektorin käsittelystä Sivistyskatsauksessa

- AKE- ja AVI-toimijoiden kanssa
- Tulevissa sivistyskatsauksissa on aikomus hallintoalojen samanlaisia aiheita käsitellä: esim. alueellisuutta, lainsäädäntöä, saavutettavuutta. Aiheita ei vielä ole vahvistettu.
- Kaikilta sektoreilta ei ole rinnakkaista aineistoa.
- Tutkimusvinkkejä liittyen lähteisiin otetaan kiitollisuudella vastaan
  - ✓ Tilastoja (pitkiä janoja) ja muuta aineistoa
  - ✓ Saa myös olla digitointia ja käsittelyä vaativia arkistolähteitä

Ministeriöiden tulevaisuuskatsaus 2022: Yhteiskunnan tila ja päätöksiä vaativat kysymykset (12.9.2022)

<https://valtioneuvosto.fi/tulevaisuuskatsaus-2022#/8/0>

Ratkaisun suuntia (OKM:n osuudessa):

1) Sivistystaso uuteen nousuun:

- nostetaan kulttuurisektorin budjetti prosenttiin valtion talousarvion menoista

2) Sivistyksen perusta:

- Turvataan monipuoliset digitaaliset taidot koko väestölle.

3) Osallisuutta ja yhdenvertaisuutta:

- Vahvistetaan demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta kaikessa koulutuksessa ja laajennetaan osallistavia, kansanvaltaisia toimintatapoja laajennetaan koko sivistyskentällä.
- Lisätään vakiintuneiden kulttuurialan toimijoiden ja vapaan kentän yhteistyötä.
- **Toteutetaan e-kirjasto.**

4) Sivistyksellä hyvinvointia

Valtioneuvoston periaatepäätös kulttuuriperintöstrategiasta (23.2.2023)

<https://valtioneuvosto.fi/paatokset/paatos?decisionId=0900908f808138cf>

- Osa Sanna Marinin hallituksen ohjelmaa.
- Ohjausryhmässä olivat edustettuina mm. Kansalliskirjasto ja Yleisten kirjastojen neuvosto.
- Kirjastojen roolia kuvataan kirjastolain hengessä.

Strategiassa on ensimmäistä kertaa Suomessa tarkasteltu kulttuuriperintöä kokonaisvaltaisesti:

Kulttuuriperintö on kaikkialla ja on osa jokaisen elämää. Kulttuuriperintö voi olla aineellista, aineetonta tai digitaalista tai voi liittyä kulttuuri- tai luonnonympäristöön.

Neljä teemaa:

1. Kulttuuriperintö omana ja yhteisenä
2. Kulttuuriperintö, luonto ja ilmastomuutos
3. Kulttuuriperintö, oppiminen, osaaminen ja tutkimus
4. Kulttuuriperintö ja talous

Kulttuurin ja liikunnan hyvinvointivaikutukset osaksi päätöksenteko- ja ohjausjärjestelmää (21.3.2023)

OKM:n asettama työryhmä

- Selvitti, miten kulttuurin ja liikunnan hyvinvointivaikutukset otetaan osaksi päätöksenteko- ja ohjausjärjestelmää

Selvityksen kirjoittajat:

- Liisa Hyssälä, Jouni Backman ja Antti Kivelä

Työryhmä esittää:

- strategisen sekä projekti- ja hanketason toimenpiteitä
- hallitusohjelmaan esitetään *Kansallinen toimintakyky* -ohjelmaa, jossa painopisteenä on kulttuurin ja liikunnan ennaltaehkäisevä toiminta
- toimenpiteiden painopistettä esitetään siirrettäväksi tarjonnasta kysynnän lisäämiseen esimerkiksi *Kansallinen hyvinvointikortti* -sovelluksella.

Työryhmän kirjastoja koskevat toimenpide-ehdotukset (s. 39):

- Vahvistetaan kirjastojen asemaa ja resursseja monipuolisina, kulttuuri- ja liikuntapalvelujakin tukevana, kansalaisten ”henkisinä kuntosaleina”.
- Hyviä käytäntöjä kirjastojen monipuolisesta uudistamisesta tulee ottaa käyttöön kaikissa kunnissa.
- Perinteisen roolinsa ohella kirjastoilla on paljon annettavaa esimerkiksi:
  - *Kansallisen hyvinvointikortin* informoijana
  - kulttuurin ja liikunnan välineistön lainaajina
  - monenlaisen neuvonnan toimipisteinä.
- Kirjastoautojen poistettu valtionosuus pitää palauttaa sähköisille kirjastoautoille.

Mikäli toimenpiteitä vietäisiin eteenpäin, keskustelua käytäisiin laajemmin kirjastokentän kanssa

Muuta ajankohtaista

Sivistyshallinto 2030 - muutosohjelma

**Sivistyshallinto 2030:
Opetus- ja kulttuuriministeriön konsernin
kehittämishankkeen loppuraportti
(14.10.2022)**

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-816-8>

- OKM käynnisti syksyllä 2021 koko toimialan virastot kattavan konsernin kehittämishankkeen
- Tavoitteena on parantaa virastojen yhteistyötä ja toteuttaa yhteisiä palveluita.
- Loppuraportissa syksyllä 2022 esitetään sivistyshallinnon rakenteita uudistettavaksi siten, että sivistyshallinto muodostuisi OKM:n lisäksi nykyisen 11 viraston sijasta viidestä virastosta.
- Muutosohjelma ajoittuu vuosille 2023–2026.

OKM:n konsernihankkeen loppuraportti, Sivistyshallinnon rakenne-ehdotus

OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ

Konserniohjaus ja konsernitason taloussuunnittelu

KASVATUS, KOULUTUS JA KIELI

- OPH
- Karvi
- YTL
- JOTPA
- Kieliasiat (Kotus)

KULTTUURI- PERINTÖ

- Museovirasto
- SLHK

KIRJASTO JA ARKISTO

- Celia
- Kansallisarkisto
- Varastokirjasto
- Aineistot ja kirjasto (Kotus)
- Kansalliskirjasto, selvitys käynnissä

TIEDE

- Suomen Akatemia
- Tieteellisten seurain valtuuskunta, selvitys käynnissä

TAIDE

- Taike
- Kavi
- Yhteys Suomen elokuvasäätiön toimintaan

Valtionavustus vangeille järjestettäviin kirjastopalveluihin

- Määräraha **200 000 €** vuodessa siirtyy vuonna 2023 *oikeusministeriöstä => opetus- ja kulttuuriministeriöön.*
- Sekä vankeuslaki että kirjastolaki edellyttävät, että **vankilakirjastot ja yleiset kirjastot toimivat keskenään yhteistyössä.** Vankiloita on yhteensä 28 (15 suljettua ja 13 avovankilaa).
- Vankien lukupiiritoimintaa sekä lukutaidon kehittymiseen ja kirjallisuuden harrastamiseen tähtääviä toimia
- Valtionavustuksen haku tarkoitus avata syksyllä 2023.

Tekijänoikeuslain uudistus

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1961/19610404>

- Lainmuutokset voimaan 3.4.2023
- Merkittävin tekijänoikeuslain uudistus 20 vuoteen

E-kirjastot

OKM:ssä seurataan kehitystä ja keskusteluja.

Metatietohanke

Kohti metatietovisiota -projektin jatkoprojektiin OKM myöntänyt valtionavustus Turun kaupunginkirjastolle.

Eettinen ohjeisto taide- ja kulttuurialalle

(28.2.2023)

<https://eettinentaide.fi/>

- laatinut taiteilijajärjestöjen yhteistyöjärjestö Forum Artis (toimeksianto OKM:ltä)
- taide- ja kulttuurialan itsesääntelyä varten
- ennaltaehkäisyyn ja hyvien käytäntöjen luomisen avuksi:
  1. Taiteen vapaus ja vastuu
  2. Yhdenvertaisuus ja tasa-arvo
  3. Vuorovaikutus ja yhdessä toimiminen
  4. Työskentely

Suosittelaa noudatettavaksi soveltuvin ja kutakin taidealaa, toimijaa ja tilannetta koskevin osin lainsäädännön ohella

Työn alla opetus ja kulttuuriministeriössä:

Toimenpideohjelma moninaisuuden edistämiseksi taiteen ja kulttuurin alalla (julkaistaan keväällä 2023)

- tunnistaa ja tunnustaa yhteiskunnan moninaisuuden
- toimenpiteitä, jotka edistävät sisältävän yhteiskunnan rakentamista

Opetus- ja kulttuuriministeriön kirjastopäivä 2023

Aika: tiistai 28.11.2023

Paikka: Tieteiden talo, Kirkkokatu 6, Helsinki

Tervetuloa!

OKM:n kulttuuriasiainneuvos Leena Aaltonen palaa vuorotteluvapaalta:
12.6.2023

Kiitos ja
hyvää kevättä!

mitro.kaurinkoski@gov.fi